

REKOMENDACIJOS VADOVĖLIŲ LEIDĖJAMS

Rekomendacijos parengtos vadovaujantis Bendrojo ugdymo dalykų spausdintų ir įvairių interaktyvumo lygių virtualiųjų vadovėlių ir mokymo(si) priemonių atitikties teisės aktams įvertinimo ir aprūpinimo jais tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2024 m. vasario 15 d. įsakymu Nr. V-184.

Rekomendacijose aptariami vadovėlio turinio kokybės užtikrinimo, diskriminacijos prevencijos vadovėlio turinyje, reklamos kontrolės ir informacijos apie vadovėlius skelbimo klausimai.

Vadovėlio turinio kokybės užtikrinimas

Leidykla atsako už nuoseklų vadovėlio turinio kokybės užtikrinimą – nuo vadovėlio rengimo iki jo atnaujinimo – ir garantuoja, kad vadovėlis atitiktų jam keliamus bendruosius ir specialiuosius reikalavimus.

1. Vadovėlyje turi būti pateikti tikslūs pavadinimai, apibūdinimai, sąvokos.
2. Vaizdinėje ir tekstinėje medžiagoje negali būti dalyko sąvokų vartojimo, įvykių, reiškinių, faktų pateikimo, procesų vyksmo vietos ir laiko įvardijimo klaidų.
3. Kiekvienas faktas turi būti pagrįstas nuorodomis tik į patikimus šaltinius.
4. Rekomenduojama vengti informacijos, kurios turinys, pateikimo būdas ar konteksto stoka gali lemti klaidinančią interpretaciją, neteisingą supratimą arba iškreiptą faktų vertinimą.
5. Vadovėlio turinys turi būti parengtas atsižvelgiant į mokinių amžiaus tarpsnio ir skirtingų kognityvinių gebėjimų ypatumus.
6. Klausimų ir užduočių formuluotėse negali būti turėtų nebūti žodžių, kurių prasmę galima suprasti nevienareikšmiškai, taip pat sudėtingų gramatinių konstrukcijų, atitinkamo amžiaus tarpsnio mokiniams nežinomų žodžių ar sąvokų.
7. Klausimai ir užduotys turi būti formuluojami atitinkamo amžiaus tarpsnio mokiniams lengvai suprantamais sakiniais.

8. Medžiagoje turi būti paaiškinta, kokias strategijas reikia taikyti siekiant atlikti numatytas veiklas, ir nurodyti šaltiniai, kuriais reikėtų naudotis.

9. 6–11 metų mokiniams pateikiamos užduotys turi skatinti konkrečią veiklą, informacijos atpažinimą, atkūrimą ir taikymą, sudaryti galimybę grupuoti nagrinėjamus faktus pagal asociacijas, kategorijas, skirti priežastis, pasekmes, nagrinėti laiko, erdvės, atstumo, tarpusavio ryšius ir pan. Užduočių turinys turi būti siejamas su konkrečiu veiklos kontekstu.

10. Matematikos užduotys turi būti orientuotos į konkrečią, patirtimi grįstą veiklą ir sudaryti sąlygas formuoti pagrindiniams matematiniams gebėjimams. Užduotys turėtų skatinti informacijos atpažinimą, jos atkūrimą ir taikymą pažįstamose situacijose, taip pat sudaryti galimybes grupuoti ir klasifikuoti matematinius objektus pagal nurodytas arba savarankiškai pasirinktas savybes.

11. 12–18 metų mokiniams pateikiamos užduotys turėtų skatinti kelti hipotezes, jas pagrįsti, spręsti problemas, paaiškinti jų sprendimo procesą, pateikti alternatyvių sprendimų, tuo pat metu įvertinti pateikto teiginio teisingumą arba klaidingumą, ieškoti pateiktoje informacijoje nelogiškumų, prieštaravimų ir pan.

12. Matematikos vadovėlyje 10–20 proc. užduočių turi sudaryti prielaidas ugdyti aukštesnius mąstymo gebėjimus ir gebėjimą savarankiškai spręsti problemas. Užduotys turėtų skatinti mokinius formuluoti ir tikrinti hipotezes, jas pagrįsti matematiniais argumentais, taikyti įvairias sprendimo strategijas. Užduotys turėtų būti prasmingos, kontekstualios ir orientuotos ne tik į procedūrinių gebėjimų taikymą, bet ir į gilesnį matematinio mąstymo, argumentavimo bei vertinimo gebėjimų ugdymą.

13. Vadovėlyje turėtų būti numatytos priemonės, padedančios mokiniams planuoti mokymąsi, įsivertinti pasiekimus, savarankiškai ieškoti informacijos ir reflektuoti mokymosi procesą.

14. Rekomenduojama įtraukti įvairaus tipo ir sudėtingumo diferencijuotų bei individualizuotų užduočių, sudarančių galimybes mokytis skirtingų gebėjimų mokiniams, taip pat numatyti papildomos medžiagos didelį mokymosi potencialą turintiems mokiniams.

15. Vadovėlio turiniui vertinti leidykla privalo pasitelkti kvalifikuotus, patyrusius ir nešališkus vertintojus, turinčius pedagoginę arba mokslinę patirtį vertinamo dalyko srityje.

16. Vertintojai privalo pasirašyti nešališkumo deklaracijas.

17. Rekomenduojama taip pat pasitelkti vertintoją, išmanantį žmogaus teises, lygių galimybių ir įtraukties principus, gebantį identifikuoti diskriminacijos, stereotipų ar nepagarbos asmenų įvairovei požymius.

18. Klasės vadovėlyje turi būti įrašytos taip, kaip nurodyta galiojančiose bendrosiose programose: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 klasės, 9 (I gimnazijos) klasė, 10 (II gimnazijos) klasė, III gimnazijos klasė, IV gimnazijos klasė. III ir IV gimnazijos klasėms skirtuose matematikos, lietuvių kalbos ir literatūros vadovėliuose nurodyti kursą (bendrąjį ar išplėstinį).

19. Esant galimybei, rekomenduojama išbandyti vadovėlį arba jo dalį mokyklose.

20. Gavusi informacijos apie vadovėliuose pastebėtas fakto ar dalyko klaidas arba neatitiktį bendriesiems ir specialiesiems reikalavimams, leidykla privalo nedelsdama, bet ne

vėliau kaip per 5 darbo dienas, paskelbti apie tai viešai ir raštu informuoti mokyklas bei Nacionalinę švietimo agentūrą.

21. Per vienus metus nuo informacijos apie vadovėliuose pastebėtas fakto, dalyko klaidas ar neatitiktį bendriesiems ir specialiesiems reikalavimams gavimo dienos pakeisti mokyklų įsigytus vadovėlius į pataisytus arba kitais būdais (atnaujinant vadovėlių turinį, naudojant įklijas su pataisytu turiniu ar pan.) ištaisyti klaidas.

22. Rekomenduojama nustatytų klaidų taisymą organizuoti nedelsiant ir imtis visų būtinų prevencinių priemonių, siekiant užtikrinti, kad klaidos ateityje nepasikartotų.

Diskriminacijos vadovėlio turinyje prevencija

Leidykla privalo užtikrinti, kad vadovėlio turinyje nebūtų diskriminavimo ar diskriminavimo propagavimo dėl lyties, rasės, tautybės, kalbos, religijos, socialinės padėties arba kitų požymių.

1. Vadovėlio turinyje pateikti situacijų, įvykių, reiškinių, procesų, asmenybių veiklos aprašymus, iliustracijas, užduotis, nepažeidžiant asmens teisių ir laisvių bei pagrindinių tarptautinės teisės principų, vengti neigiamas emocines reakcijas keliančių asociacijų, būdvardžių ir kategoriškų apibendrinimų, mergaites ir berniukus, moteris ir vyrus vaizduoti nešališkai.

2. Rekomenduojama užtikrinti, kad lyčių vaidmenys būtų traktuojami kaip lygiaverčiai ir nepriklausomi nuo lyties.

3. Mergaitėms ir berniukams, moterims ir vyrams skirti vienodai dėmesio, korektiškai vartoti skirtingas lytis apibūdinančius žodžius, neišsakyti stereotipiško ir nepagrįsto požiūrio, vaizdine medžiaga neskatinanti stereotipinių nuostatų ar neigiamų emocinių reakcijų, pagrįstų asociacijomis.

4. Rekomenduojama dar kartą susipažinti su anksčiau vykusių mokymų autoriams ir leidėjams medžiaga, kurioje nagrinėti lyčių lygybės ar stereotipų aspektai ([Mokymų medžiaga](#)) ir nuolat dalyvauti mokymuose, kuriuose nagrinėjami žmogaus teisių, lygių galimybių, įtraukties ir pan. principai.

Reklamos kontrolė

Vadovėlio turinyje negali būti tiesioginių ar netiesioginių nuorodų į realiai veikiančius ūkio subjektus, jų produktus, paslaugas, prekių ženklus ar kitus identifikuojančius elementus.

1. Leidykla privalo užtikrinti, kad vadovėlio turinyje nebūtų paslėptos reklamos*, prekių ženklų, produktų ar paslaugų išskyrimo, realiai veikiančių įmonių, įstaigų, organizacijų ar kitų ūkio subjektų pavadinimų, rekvizitų ir kontaktinių duomenų.

2. Tekstinė ir vaizdinė medžiaga negali būti susijusi su realiai veikiančių įmonių, organizacijų ar kita veikla užsiimančiais ūkio subjektų pavadinimais, jų simboliais, sukurtų produktų pavadinimais ir pan.

3. Vadovėlyje neturi būti vaizduojami realiai veikiančių Lietuvos ar pasaulio įmonių logotipai.

Informacijos apie vadovėlius skelbimas

Informacija apie vadovėlį Švietimo portalo informacinėje sistemoje skelbiama tik gavus visus nustatytus dokumentus, vadovėlį ir papildomą informaciją.

1. Teikdama Nacionalinei švietimo agentūrai prašymą paskelbti informaciją apie vadovėlį Švietimo portalo informacinėje sistemoje, leidykla kartu pateikia užpildytą vadovėlio turinio kokybę ir atliktą vertinimą patvirtinančią deklaraciją, pasitelktų vertintojų pasirašytus vertinimus ir vieną išleisto vadovėlio egzempliorių.

2. Rekomenduojama vertinimus pateikti priede nurodytoje formoje.

3. Išsamesnei informacijai apie vadovėlį paskelbti turi būti pateikta viena vadovėlio viršelio nuotrauka ir ne mažiau kaip trys vieno vadovėlio skyriaus puslapių vaizdai.

4. Leidykla prisiima atsakomybę už visų pateikiamų dokumentų ir duomenų tikslumą, išsamumą ir teisėtumą.

Rekomendacijas parengė Nacionalinės švietimo agentūros Ugdymo departamento Mokymo priemonių ir prevencinių programų skyrius. Konsultavo Ugdymo departamento direktorė Jovita Ponomariovienė, direktoriaus pavaduotoja dr. Asta Ranonytė ir Ugdymo turinio skyriaus specialistas Valdas Vanagas. Kalbos redaktorė – Ilona Mugenienė.

VADOVĖLIO TURINIO VERTINIMAS

(data)

INFORMACIJA APIE VADOVĖLĮ

Vadovėlio pavadinimas	
Autorius	
Klasė	
Leidykla	
Leidimo metai / Pakartotinio leidimo metai	

Vertinimo kriterijai ¹	Atitinka
1. Tekstinė, vaizdinė, skaitmeninė ir interaktyvi medžiaga pritaikyta siekti dalyko bendrojoje programoje įvardytų tikslų ir uždavinių, ugdyti dalyko bendrojoje programoje apibrėžtas mokinių kompetencijas, atitikti dalyko bendrojoje programoje apibrėžtą mokymo(si) turinį ir pasiekimų lygių požymius.	☐
2. Vadovėlio struktūra atitinka didaktinius dalyko mokymo principus, vadovėlyje pateikiamos įvairių tipų užduotys, atliepančios visus bendrosiose programose aprašytus pasiekimų lygius ir skatinančios taikyti įvairius mokymosi metodus.	☐
3. Nėra fakto ir dalyko klaidų, turinys parengtas remiantis patikrintais ir patikimais šaltiniais.	☐
4. Vadovėlio turinyje nėra diskriminavimo ir diskriminavimo propagavimo lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu. Vadovėlis užtikrina pagarbos asmenų įvairovei principą.	☐
5. Vadovėlio turinys atitinka asmens duomenų apsaugos pagal 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas), Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą bei kitų asmens duomenų tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus.	☐
6. Vadovėlio turinys nesusijęs su realiai veikiančių įmonių, įstaigų, organizacijų ar kita veikla užsiimančių ūkio subjektų reklama, turinyje nenurodyti realiai veikiančių įmonių, įstaigų, organizacijų ar kitų ūkio subjektų pavadinimai, rekvizitai, kontaktiniai duomenys.	☐
7. Jei vadovėlyje yra nuorodų į konkrečius papildomus virtualiuosius išteklius, reikalingus vadovėlyje esančioms užduotims atlikti, vadovėlį įsigijusioms mokykloms užtikrinta laisva prieiga prie šių išteklių, nereikalaujant papildomo užmokesčio už teisę jais naudotis.	☐
8. Vadovėlio turinyje pateikiami situacijų, įvykių, reiškinių, procesų, asmenybių veiklos aprašymai, iliustracijos, užduotys nepažeidžia asmens teisių ir laisvių bei	☐

pagrindinių tarptautinės teisės principų, nėra neigiamas emocines reakcijas keliančių asociacijų, būdvardžių ir kategoriškų apibendrinimų, nėra neigiamų ar kitokių lyčių stereotipų, mergaitės ir berniukai, moterys ir vyrai vaizduojami nešališkai.	
9. Vadovėlio turinyje nėra nekorektiško, antidemokratiško, antivalstybinio turinio.	☐
10. Vadovėlio turinyje nėra tendencingai pateikiamos ir (arba) klaidinančios informacijos geopolitinių įvykių kontekste.	☐
11. Vadovėlio turiniu ar užduotimis nėra kurstoma tautinė nesantaika.	☐
12. Vadovėlio turinys:	
12.1. atitinka dalyko bendrojoje programoje nustatytus tikslus ir uždavinius;	☐
12.2. atitinka dalyko bendrojoje programoje aprašytą mokymo(si) turinį;	☐
12.3. struktūruojamas taip, kad atskiros dalys logiškai derėtų tarpusavyje, atsižvelgiant į dalyko didaktiką, paisant mokinių amžiaus tarpsnio ir skirtingų kognityvinių gebėjimų ypatumų.	☐
13. Vaizdinė medžiaga pateikiama taip, kad tikslingai derėtų su kitais vadovėlio turinio elementais, atsižvelgiant į dalyko didaktiką, paisant mokinių amžiaus tarpsnio ir skirtingų kognityvinių gebėjimų ypatumų.	☐
14. Informacijos paieškos sistema padeda rasti reikiamą informaciją atitinkamo amžiaus tarpsnio mokiniams.	☐
15. Pagal kiekvieną temą yra skirtingo sudėtingumo užduočių, atitinkančių dalyko bendrojoje programoje apibrėžtus visų pasiekimų lygių požymius.	☐
16. Klausimų ir užduočių formuluotės aiškios atitinkamo amžiaus tarpsnio mokiniams.	☐
17. 5–12 klasių matematikos ir gamtos mokslų vadovėlių pabaigoje yra priedas (priedas gali būti skelbiamas internete), kuriame pateikiami vadovėlyje esančių užduočių atsakymai savikontrolei.	☐
18. Vadovėlio, skirto mokyti tautinės mažumos kalba (lenkų, rusų, baltarusių), Lietuvos istorijos, Lietuvos geografijos, pasaulio pažinimo ir pilietiškumo pagrindų temos pateiktos lietuvių kalba.	☐

Vadovėlio vertintojas (vardas, pavardė)

parašas

¹ Teikiant užsienio valstybėje išleisto vadovėlio ar mokymo priemonės užsienio kalbai mokytis ir Europos Sąjungos šalyse parengto ir išleisto vadovėlio ir (ar) mokymo priemonės gimtosioms kalboms, kurių mokomasi Lietuvos tautinių mažumų mokyklose, vertinimą, pažymėti 3, 4, 9, 10 ir 11 kriterijus.